

A Zsidókhoz írt levél írásmagyarázata

Főiskolai oktatási segédlet

I. rész

Készítette: Takács Szabolcs főiskolai tanársegéd

Sola Scriptura Teológia Főiskola

2010

A Zsidókhöz írt levél írásmagyarázata

1. Bevezetéstani tudnivalók

1.1 A levél címzése

A levél címe görögül egyszerűen Προς Ἑβραίους (Prosz Hebraiousz), vagyis „(A) zsidóknak”. Ez a cím a P46-os forrásban maradt fenn, ezen kívül Ἑβραίους (magyarul szintén „zsidóknak”) címen is ismerték a levelet az ókorban. A cím valószínűleg későbbi szerkesztés eredménye, nem feltétlenül kell befolyásolnia a címzettek személyére vonatkozó elképzeléseket. A legjelentősebb európai nyelvekben ennek alapján a következő elnevezések honosodtak meg: Epistola Iudeorum (latin), Epistle to the Hebrews (angol), Epître aux Hébreux (francia), Brief an die Hebräer (német). A cím héber vagy hellenizált zsidókeresztyénekre is vonatkozhat.

1.2. Szerzőség¹

A Zsidókhöz írt levél a szerző személyét illetően az Újszövetség egyik legtitokzatosabb irata, ugyanis a szerző sehol sem utal önmaga kilétére, noha tagadhatatlanul apostoli tekintéllyel szól, felváltva alkalmazva önmagára a „mi” és az „én” névmásokat. Az egyetlen személyes utalást 13,23-ban találjuk, ahonnan kiderül, hogy a szerző személyesen ismerte Timótheust, Pál apostol munkatársát. Az anonimitás merőben szokatlan, hiszen a többi apostoli levél szerzője – János 1. és 2. levele kivételével - a legtöbb esetben név szerint azonosítja önmagát, és valamilyen formában utal apostolságára is. A levél alapján feltételezhető, hogy a szerző jól ismerhette a levél címzettjeit, és viszont, ezért talán nem is volt szüksége bemutatkozásra. Ha elfogadjuk azt a feltételezést, hogy az irat egy eredetileg konkrét gyülekezetnek szóló levél volt, és később szélesebb körben is terjedni kezdett (lásd alább), akkor a szerző neve minden bizonnyal azért nem szerepel a levélben, mert az elsődleges címzettek mindegyike tudhatta, eredetileg kitől származik.

A levél nyelvezete olyan tanult szerzőt feltételez, aki egyaránt otthon volt az ószövetségi szentélyszolgálat ismeretében és a görög nyelvben. Stílusa a görög nyelv anyanyelvi szintű ismeretéről és az irodalmi eszközök mesteri használatának képességéről tanúskodik, kifinomult retorikát alkalmaz, irodalmi szempontból az Újszövetség legszebb stílusú irata. A levélben szereplő, gyakori ószövetségi hivatkozások a Septuagintából származnak.

Régi hagyomány szerint Pál apostol írta a levelet, ezt vallják ma is a keleti keresztény egyházak, és a reformációig nagyrészt ez volt a nyugati egyház álláspontja is, de az utóbbin belül mindig is különböző elképzelések léteztek a szerzősége vonatkozóan. Hivatalosan - a 397-es hippói és a 419-es 6. karthágói zsinat állásfoglalása nyomán - a nyugati egyház is Pált tartotta szerzőnek. A páli szerzőség elfogadásának legfontosabb dokumentuma ill. képviselői: *Muratori Kánon*, *Tertullianus*, *Cyprianus*, *Jeromos*, *Euszebiosz*, *Augustinus*. A római katolikus egyház és az anglikán egyház a 20. sz. első feléig elfogadta Pál apostol szerzőségét. Ezzel szemben a protestáns teológusok többsége szerint a szerző személye nem állapítható meg egyértelműen, de vitathatatlan apostoli tekintéllyel

¹ Tanulmányunk természetesen csak a szerzőség kérdésének vázlatos áttekintésére vállalkozhat. A levél szerzőségével kapcsolatos kérdések részletes áttekintését lásd: Carson, D. A. – Moo, D. J., *Bevezetés az Újszövetségbe*. KIA, Budapest, 2007, 590-594. o; Laubach, Fritz, *Der Brief an die Hebräer*. Evangelische Haupt-Bibelgesellschaft zu Berlin, 1969, 16-19 o. Tanulmányunk kereteit meghaladná a páli szerzőséggel kapcsolatos érvek és ellenérvek részletes vizsgálata, ezért - noha nézetünk szerint nem zárható ki a páli szerzőség -, a tárgyilagosság kedvéért „a(z) (apostoli) szerző” vagy ehhez hasonló kifejezéssel utalunk a levél írójára.

szól. Ez utóbbi nézet különösen az európai protestáns bevezetéstudományra jellemző, de a római katolikus teológusok közül is igen kevesen vallják már a páli szerzőséget.

Azt, hogy a levél szerzője Pál apostol lenne, a keresztény ókorban többen megkérdőjelezték, vagy legalábbis egy „társszerzőt” feltételeztek. A páli szerzőség vitatásának fő oka, hogy a levél felépítésében és nyelvezetében is eléggé eltér Pál jellegzetes szóhasználatától. Sokak szerint inkább prédikációnak tekinthető, mint levélnek, stílusa sem Pál apostol jellegzetes hangvételét tükrözi, és nem jellemzőek rá a Páltól megszokott formai elemek sem (pl. hiányzik belőle a páli levelekre jellemző apostoli beköszöntés). Az utóbbi érv ellenére a keresztény ókorban levélnek tekintették az iratot. Ezen túlmenően felhozzák azt a szempontot, hogy a szerző sehol sem nevezi magát apostolnak, és 2,3-at hozzák fel annak bizonyítására, hogy nem volt Jézus életének szemtanúja, és nem is az Úrtól származtatta megbízatását - mint tette azt Pál apostol -, hanem azokra hivatkozik, „akik hallották” az Úr által hirdetett üzenetet, és „megerősítették” azt (*ebebaióthé*, az üzenetre vonatkoztatva).

A mértékadó nézet az, hogy ha a levél szerzősége bizonytalan is, mondanivalója alapján apostoli tekintélye vitathatatlan. Jeromos, aki egyébként a páli szerzőséget támogatta, ilyen értelmű óvatossággal nyilatkozik 129.3 levelében: szerinte nem számít, valójában ki a szerző, mivel „naponként olvassák a gyülekezetekben”.² Abban mindenki egyetértett, hogy a szerzőnek zsidónak kellett lennie, mivel jól ismerte az ószövetségi Szentírást, illetve az áldozati rendszert.

A szerzőséggel kapcsolatos – többségükben ma is képviselt - nézeteket az alábbiakban foglalhatjuk össze:

- Pál levele, Lukács görög fordításában (*Alexandriai Kelemen*, megh. 211 k.). A páli szerzőséget a 20. század elejétől csak nagyon kevesen fogadták el. Közülük megemlítendő William Leonard, aki 1939-ben publikált erről egy tanulmányt, valamint Eta Linnemann és David Alan Black.³
- Lukács vagy Római Kelemen a szerző - utóbbi a római gyülekezet vezetője volt az I. század végén, és még személyesen ismerhette Pál apostolt (*Órigenész*, megh. 254). Órigenész egyébként meglehetősen óvatossággal kezelte a szerzőség kérdését: többször hivatkozott rá, hogy a levelet Pálnak tulajdonítják, sőt maga is többször Pál leveleként hivatkozott rá. Gyakorta idézik híres megjegyzését: „Ha tehát bármelyik gyülekezet ezt e levelet Páltól származónak tartja, helyeseljük, mivel egyik elődünk sem tartotta volna ezt ok nélkül, de hogy ki is írta valójában ezt a levelet, csak Isten tudja” (H. E: 6.25.14). *Kálvin* szintén Római Kelemen vagy Lukács szerzőségét feltételezte. Ma már ez a nézet sem igazán népszerű.
- Valószínűleg Barnabás a szerző (*Tertullianus*, megh. 215). A Kr.u. III. században a nyugati egyház még nem fogadta el a páli szerzőséget, viszont nem javasolt alternatívát sem. Tertullianus a szerző ismertsége, tekintélye és az Ószövetségben való jártassága miatt feltételezte, hogy Barnabás írhatta a levelet. Mivel a levél sokak szerint egy hellenista zsidó szerzőt valószínűsít, ennek az elképzelésnek ma is számos támogatója van.
- *Luther* Apollónak tulajdonította a szerzőséget, ezt azonban az ókeresztény hagyomány nem támogatja. Ennek ellenére többen ma is többen elfogadják Apollós szerzőségét.
- *Adolf von Harnack* német teológus (1850-1930) és nyomdokain haladva mások is azt a nézetet képviselték, hogy Priszilla és férje, Akvila voltak a levél szerzői.
- A fentiekén kívül tulajdonították még a levelet Pál további munkatársainak, többek között Szilásznak, Timótheusnak, Epafrásznak és másoknak is.

² Idézi: Carson – Moo, i.m., 591. o.

³ A vonatkozó művek felsorolását lásd: Carson – Moo, i.m. 591-592. o.

Megfigyelhető, hogy még a Pál szerzőségét kétségbe vonók többsége is Pál valamely közeli munkatársának tulajdonítja a levelet (noha szinte mindenki más szerzőt tételez fel), és elismeri Pál tanításának hatását a levélíróra. Ezt a nézetet képviseli pl. egy mértékadó magyarországi kommentár összegző megállapítása: „Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a levél szerzőjét névszerint nem ismerjük, de az ősegyház egy nagytekintélyű előljárója, iskolázott ember, aki ismeri a páli teológiát, sőt lehet, hogy az apostol munkatársi körének egyik tagja”.⁴

Elgondolkodhatunk ugyanakkor az alábbi szempontokon, melyek nézetünk szerint legalábbis valószínűsítik a páli szerzőséget:

- A levél írója a „páli teológia” erőteljes hatása alatt áll, ezt a többség elismeri.
- Felvetődhet a kérdés: hogyan lehetséges, hogy egy Páléhoz hasonló gondolati mélységgel és érvelési képességgel rendelkező egyházi vezető ismeretlen maradjon, ha tudjuk, hogy nagyon kevesen rendelkeztek az apostoléhoz hasonló retorikai adottságokkal és mély írásismerettel az ősegyházban?
- A levélben számos, Pál által használt hasonlat vagy jellegzetes gondolat visszaköszön. Példaként említhetjük 5,12-t, ahol a szerző így fordul hallgatóságához: „Noha ez idő szerint tanítóknak kellene lennetek..., olyanok lettetek, mint akiknek tejre van szükségetek, és nem kemény eledelre” (vö. 1Kor 3,1-3). 7,18-19 is feltűnő párhuzamot mutat Gal 3,11-gyel és Róm 8,3-mal: „Mert az előbbi parancsolat eltöröltetik, mivel erőtlen és haszontalan. Mert a törvény semmiben sem szerzett tökéletességet; de beáll a jobb reménység, amely által közeledünk Istenhez.” A szerző 8,5-ben arról szól, hogy az ószövetségi papok a „menyei dolgok ábrázolatának és árnyékának szolgáltak”, ami párhuzamba állítható Kol 2,17-tel, ahol Pál a ceremóniális előírásokról azt mondja, hogy azok csak „árnyékai a bekövetkezendőknek, de a valóság Krisztusé”. A 12,1-ben szereplő „versenyfutás” (gör. *agón*) kifejezés és a megfogalmazás módja is visszaidézi az apostol 1Kor 9,24-25-ben szereplő hasonlatát, mely a hívőket a versenypályán futó atlétákhoz hasonlítja. Ezenkívül megfigyelhető, hogy a szerző gyakorta kívülről idéz egymás után több ószövetségi igehelyet, ahogyan azt pl. Róm 2,9-18-ban is láthatjuk.
- Ami azt a szempontot illeti, hogy a szerző nem szól apostoli tekintéllyel, megfigyelhető, hogy gyakorta a hallgatóság szemszögéből fogalmazva használja a „mi” névmást, mintegy önmagára is vonatkoztatva a tanítást, miközben a „ti” névmással megkezdett gondolatmenetet folytatja. A 2,3-hoz hasonló többes szám megjelenik pl. 4,1-2-ben is, ahol óva inti hallgatóit, nehogy a pusztában vándorló zsidókhöz hasonlóan hitetlenek legyenek (itt az 1. vers „ti” névmását” a „mi” névmás követi a 2. versben, miközben a téma nem változik). Ezenkívül 4,14-ben, a hitvalláshoz való ragaszkodásra szólítva fel hallgatóit, szintén a „mi” névmást használja. Jogosan vethető tehát fel, hogy esetleg 2,3-ban is a hallgatók szemszögéből fogalmazva mondja, hogy az Úr kijelentését „megerősítették” a hívők második nemzedékéhez tartozó címzettek számára azok, akik hallották Jézus kijelentéseit, anélkül, hogy minden szempontból a címzettek közé tartozónak tekintené önmagát. Más helyeken viszont (pl. 5,11-6,3-ban) – Pálra jellemző módon – a „tanítói többest” használja, mintegy a közös apostoli tekintélyt hangsúlyozva. A levél értelmezése során figyelembe kell venni a „mi” névmás e rugalmasan változó funkcióját is.

Míg a keleti és a Kr.u. IV. századtól kezdve a nyugati egyház is – megengedve a kivételeket - Pál szerzőségét támogatja, és a teológusok többsége elismeri, hogy a levél Páléhoz hasonló gondolatmenetet követ, addig a levél stílusa és jellegzetes szóhasználata különbözik a páli

⁴ Czegle Imre: A Zsidókhöz írt levél magyarázata. In: *Jubileumi Kommentár: A Szentírás magyarázata III. köt.* Kálvin Kiadó, Budapest, 1998, 368. o. (szöveghű idézet).

levelekétől. Ennek lehetséges feloldásaként elfogadhatónak tűnik az az elképzelés, hogy a levél legvalószínűbb szerzője Pál apostol, de az irat megszerkesztésében közreműködött valamelyik munkatársa, valószínűleg Lukács is, aki az újszövetségi szerzők közül egyedülként beszélt anyanyelvi szinten a görögöt, és Pál utolsó éveiben sok időt töltött vele. A páli iratokból kiderül, hogy az apostol szembetegsége miatt diktálta leveleit,⁵ ezért az esetleges „társszerzőnek” nagyobb mozgásteret nyílt a levél megfogalmazásában, ami megmagyarázhatja a levélnek az általánosan elismert páli levelektől eltérő stílusát. E kérdés eldöntéséhez mindenesetre a levél csak közvetett támpontokat ad.

Nem valószínű, hogy a levél anyaga eredetileg prédikációként hangozhatott el, inkább az feltételezhető, hogy az egyik konkrét, túlnyomórészt zsidókeresztényekből álló gyülekezethez írt, bátorító jellegű témakifejtést tartalmazó levelet később egyetemes mondanivalója miatt szélesebb körben is terjeszteni kezdték.

1.3 A címzettek kiléte, keletkezési hely és idő

A levél pontos címzettjei ismeretlenek, valószínűleg egy keleti, döntően zsidó keresztényekből álló gyülekezetnek írhatták (Jeruzsálem és Antiókhia jöhet szóba, bár mindkettőt vitatják). A ma legnépszerűbb elmélet Rómába helyezi a gyülekezetet, annak alapján, hogy a fennmaradt irodalom (pl. Római Kelemen írásai) szerint a levél itt kezdett először terjedni, de ez is csak feltételezésnek tekinthető, azonkívül ellentmond annak, hogy a Római levél közvetett tanúságtétele alapján a gyülekezetben nagyobb lehetett a pogánykeresztények aránya (ha elfogadjuk, hogy a levél címzettjei döntően zsidókeresztények voltak). Zsid 13,24 vers alapján inkább a keletkezés helye lehetett Itália és ezen belül Róma. A szerző valószínűleg az itt élők üdvözlését közvetíthette a címzetteknek, azonban a mondat értelmezhető úgyis, hogy Itáliából származó, de másutt élő hívőkről van szó. A fentiek eldöntésére nincs elég támpontunk.

A keletkezési idő bizonytalan. Ha Pálnak tulajdonítjuk a levelet, akkor valószínűleg az apostol két fogsága közötti időszakban keletkezett, kb. i.sz. 65 körül (a levél több mozzanatából kiderül, hogy a levél címzettjei ekkor már átestek egy üldözésen, és a szerző szerint további megpróbáltatásokra kell a gyülekezet tagjainak felkészülniük, ami a korabeli palesztinai viszonyok között nagyon is elképzelhető volt). A páli szerzőséget megkérdőjelezők nagyjából 60 és 90 közé teszik a keletkezés idejét, azonban gyakorta felmerül az a szempont, miszerint a korai keletkezés mellett szól, hogy a szerző nem beszél a jeruzsálemi templom i.sz. 70-ben bekövetkezett pusztulásáról. Carson – Moo szerint „az adatok nagy része 70 előtti időpontra mutat”.⁶

1.4 A levél célja

Ha a címzettek pontos kiléte ismeretlen is, a levél megírásának céljáról igen pontos fogalmat nyerhetünk. A gyülekezethez intézett buzdítások (pontos helyüket lásd alább) arra utalnak, hogy olyan, második generációs gyülekezetről van szó, akiknek hívő elöljáróik nagyrészt már elhunytak. A gyülekezet tagjai már elviseltek egy üldözést, melyben sokan elveszítették vagyonukat. Ezt követően a gyülekezetben mégis egy sok szempontból érthetetlen „meglankadás”, lelki visszaesés követett be, sokaknak megrendült a bizonyossága Krisztus megváltó munkájának hatékonyságával kapcsolatban, és felmerült annak veszélye, hogy egyesek visszatérnek az ószövetségi szertartások gyakorlásához. A levélben nem találjuk nyomát annak, hogy a galáciai gyülekezetekhez hasonlóan

⁵ Erre enged következtetni pl. „A köszöntés a saját kezemmel, Páléval” megjegyzés 1Kor 16,21-ban és Kol 4,18-ban, valamint 1Thessz 3,17 befejezése: „A köszöntést én Pál írom a saját kezemmel, ami ismertető jegye minden levelemnek”.

⁶ Carson – Moo, i.m. 597. o.

sokan már visszatértek volna az ószövetségi ceremoniális szertartások gyakorlásához, de az időnként határozottabb hangvételű intések valószínűsítik, hogy a szerző szem előtt tartotta e veszélyt is, és törekedett megelőzésére.

A fentiek háttérén a levélíró különösen Jézus Isten és emberek közötti közvetítő szerepét, ezen belül pedig Isten által szerzett főpapságát (Melkisédek rendje szerinti papság) hangsúlyozza, mely alkalmas arra, hogy tisztulást szerezzen a bűntől, és megerősítse a gyülekezet tagjainak hitét az üdvösség bizonyosságát illetően. Az irat Krisztus földi és mennyei szolgálatának azon jellegzetességeit helyezi a középpontba, melyek alkalmasak a címzettek hitének megerősítésére, és szinte mindegyik fő sajátosság megfogalmazásához a hívők buzdítását szolgáló gyakorlati intelmeket kapcsol. A levél tehát kettős szempontot követ, a tanító jellegű kifejtés mellett a szerző nagy gondot fordít arra is, hogy állításait a címzettek aktuális helyzetére alkalmazza.

A fentiekre vonatkozóan különösen a levél alábbi szakaszai nyújtanak támpontokat: 2,3-4; 5,11-6,3; 6,9-12; 10,32-39; 12,1-4.12-15;13,7-9.

2. A levél szerkezete

A) Jézus Krisztus mint a tökéletes isteni kinyilatkoztatás közvetítője, és ennek gyakorlati következményei (1,1-4,13)

1,1-2,4 – Krisztus mint Isten Fia, a tökéletes kinyilatkoztatás forrása

2,1-4 – 1. buzdítás: Óvás a Krisztustól való „elsodródástól”

2,5-18 – Krisztus mint Emberfia, szenvedése és főpapságának erkölcsi alapja

3,1-19 Krisztus mint apostol, ennek gyakorlati következményei

4,1-13 – 2. buzdítás: felszólítás az isteni „nyugodalomba” való bemenetelre

B) Jézus Krisztus mint főpap (4,14-10,39)

4,14-5,10 – Krisztus főpapi szolgálatának isteni eredete és ennek bizonyítékai

5,11-6,20 – 3. buzdítás: Gyakorlati intelmek a hívőknek az előbbieket háttérén, óvás a bűn megtűrésétől

7,1-10,18 – Az ároni és a melkisédeki papság részletes egybevetése

8,1-13 - Az új szövetség magasabb rendű volta a régihez képest

9,1-10,17 - Jézus helyettes áldozata és mennyei közbenjárása, mint az ószövetségi előképek beteljesülése és a hitbeli reménység forrása

10,18-39 – 4. buzdítás: Intelmek a hívőknek, határozott óvás a Krisztustól való elpártolástól

C) *A levél tanításának gyakorlati folyománya: hit, állhatatosság és gyakorlati kereszténység (11-13. fej.)*

11. fej. – A hit mibenlétének kifejtése, ószövetségi példák segítségével

12. fej. – Jézus mint a hit „fejdelme”, a keresztény reménység és állhatatosság forrása

13. fej. – Gyakorlati intések és lezárás

III. A levél szövege és magyarázata

A) Jézus mint a tökéletes isteni kinyilatkoztatás közvetítője, és ennek gyakorlati következményei (1:1-4:13)

Jézus mint Isten Fia, a tökéletes kinyilatkoztatás forrása

1:1-4

1. **Miután Isten sok rendben és sokféleképpen szólott hajdan az atyáknak a próféták által, ez utolsó időkben szólott nekünk a Fiú által,**
2. **Akit mindennek örökösévé tett, aki által a világmindenséget is teremtette,**
3. **Aki az ő dicsőségének visszatükröződése, és az ő valóságának képmása, aki hatalma szavával fenntartja a mindenséget, aki a bűntől való megtisztítást elvégezvén a Felség jobbjára ült a magasságban,**
4. **Annyival kiválóbb lévén az angyaloknál, amennyivel különb nevet örökölt azoknál.**

Isten a múltban sokféle módon, folyamatosan szólt az emberhez (elsősorban a választott néphez), figyelembe véve annak befogadóképességét, illetve konkrét szükségleteit, de az „utolsó időkben” a korábbinál tökéletesebb és teljesebb kinyilatkoztatást adott Jézus által, aki a prófétáknál nagyobb tekintéllyel bír, a következők miatt:

- Ő a teremtő és egyben a világ örököse is – utalás az evangéliumok bizonyoságtételére, beleértve Jézus saját kijelentéseit is: ez lényegében abszolút hatalmat jelent, az első kijelentés („teremtő”) isteni mivoltából, az utóbbi („mindennek örököse”) földi győzelméből és helyettes áldozatából ered, Isten e két jogcím révén a világ teljhatalmú uralkodójává teszi Jézust (ez a gondolat később is megjelenik a levélben). A „világot” helyett a görögben „világokat” áll, tehát nem csupán a földre, hanem az el nem bukott világokra is utal a kijelentés;
- Visszatükrözi az Atya dicsőségét (*doxa*) és bemutatja jellemének belső lényegét (*kharaktér tész hüpotaszéosz* = „belső lényének lenyomata”), vagyis minden szempontból azonos az Atyával, aki láthatatlan, és hűen mutatja be jellemét;
- Nemcsak megteremtette, hanem szava hatalmával fenn is tartja a mindenséget, folyamatosan biztosítja az élet feltételeit, minden Tőle függ;
- Ő végezte el a bűntől való megtisztítást (az eredeti szövegben hiányzik a „minket” szó, a „bűneinktől megtisztítván” eredetileg „*kathariszmon tón hamartión poiészamosz*”, vagyis a „bűntől való megtisztítás” lehetőségét „teremtette meg” helyettes áldozatával, de ezt az Atya jobbján a mennyben uralkodó Krisztustól kell személyesen igényelnie az embernek).

Az 1-3 versben található jellemzés tekintélyt parancsolóan irányítja a figyelmet Krisztusra, akiről a továbbiakban az egész levél szól, és aki a Teremtő, a Megváltó és a királyok Királya tekintélyével szól az emberhez.

A továbbiakban (és az egész levél folyamán) az apostol az Ószövetség gondolatvilágában felnőtt emberhez igazítja érvelését, ezért mondanivalóját bőségesen támasztja alá ószövetségi idézetekkel. A 4. verstől Jézus magasabb rendű voltát hangsúlyozza az angyalokhoz képest.

1:5-14

5. **Mert kinek mondta valaha az angyalok közül: Én Fiam vagy te, én ma szültelek téged? és ismét: Én leszek néki Atyja és ő lesz nékem Fiam?**
6. **Viszont miután újra bevezette az ő elsőszülöttét a földkerekség elé, így szól: És leborulva imádják őt Istennek minden angyalai.**
7. **És bár az angyalokról így szól: Ki az ő angyalait szelekké teszi és az ő szolgálait tűz lángjává,**
8. **Ámde a Fiúról így: A te királyi széked óh Isten örökkön örökké áll. Igazságnak pálczája a te országodnak pálczája.**
9. **Szeretted az igazságot és gyűlölted a törvényteleniséget: annakokáért felkent téged Isten, a te Istened, örömmel olajával a te társaid felett.**
10. **És: Te Uram kezdetben alapítottad a földet és a te kezeidnek művei az egek;**
11. **Azok elvesznek, de te megmaradsz, és mindazok, mint a ruha megavulnak.**
12. **És palástként összehajtod azokat és elváltoznak, te pedig ugyanaz vagy és a te esztendeid el nem fogynak.**
13. **Melyik angyalnak mondotta pedig valaha: Ülj az én jobbkezem felől, míglen ellenségeidet lábaidnak zsámolyává teszem?**
14. **Avagy nem szolgáló lelkek-e mindazok, kiket elküldtek, hogy gondoskodjanak⁷ azokról, akik örökölni fogják az üdvösséget?**

Az e versekben található ószövetségi idézetek látszólag találmokra összeválogatott halmaza tudatos szándékot tükröz, a választott igékből kirajzolódik Jézus első négy versben említett tulajdonságainak mindegyike:

Zsolt. 2:7 – messiási jövendölés, Isten a felkent Király mellett áll, akit fiának tekint (ezt a jövendölést már a zsidók is a Messiásra, Dávid leszármazottjára vonatkoztatták);

II. Sám. 7:14 – az előbbihez hasonló, konkrét jövendölés Dávidnak a saját utódjaként fellépő Messiásról, akinek valódi atyja az Isten lesz, szó szerinti és átvitt értelemben is: az Atyától született isteni személy, aki földi életében is az Istennek való tökéletes engedelmisséget mutatja be, a „fiúság” tehát lelki értelemben is igaz;

V. Móz. 32.43/Zsolt. 96:7 (nem dönthető el egyértelműen, melyik igére történik utalás) – „elsőszülött”, akit Isten különösen szeret, és maga rendeli el, hogy imádják őt, az imádat pedig az Ószövetségben kizárólag isteni személyt illet meg, ezzel minden zsidó tisztában volt;

Zsolt. 104:4 – az angyalok megjelenési formája teljesen Istentől függ (attól, hogy éppen milyen szolgálatot kell elvégezniük);

Zsolt. 45:7-8 - a Fiú uralma örökkévaló és változhatatlan, és erkölcsi jelleméből fakad: igazságosságából, amihez elengedhetetlenül hozzátartozik a gonoszság, a bűn gyűlölése – a Fiú uralkodóvá való felkenetése ezt a tényt igazolja, hiszen Isten nem vállalhat közösséget a bűnnel, akit Ő királlyá ken fel, annak büntelennel kell lennie;

Zsolt. 102:26-27 – Szenvedő ember imádsága, aki abból merít erőt, hogy Isten a teremtett világ fölött áll, és teljes mértékben uralja azt, melyet a képies hasonlat még jobban aláhúz, Isten változhatatlansága a világ változékonysága fölött áll, és e változhatatlanság jellemének állandóságát is magában foglalja;

Zsolt. 110:1 – messiási zsoltár, Isten megosztja hatalmát a Felkenttel, és a történelem végén Isten kezébe adja ellenségeit, hatalma ekkor lesz teljessé.

A 14. vers egyértelművé teszi, hogy bár Krisztus magasabbrendű az angyaloknál, az utóbbiak szolgálata is nagyon fontos, hiszen olyan „lelkekről”, értelmes lényekről van szó, akik Istenhez

⁷ *eis diakoneian apostellomena* - Fontos megkülönböztetni a *leitourgeō* és a *diakoneō* szavakat, melyeket a magyar fordítás egyaránt „szolgál”-ként ad vissza. Az előbbi jelentését lásd a 8. jegyzetben. Az utóbbi jelentése: „felszolgál, kiszolgál, ellát, gondoskodik vkiről”. A cselekvő, konkrét gyakorlati szükségletek kielégítésére irányuló szolgálatot jelenti tehát. Az angyalok feladata mindkét szolgálati formát magában foglalja, ezzel az apostol szerepük fontosságát hangsúlyozza a Fiú feljebbvaló voltának kiemelése mellett is.

szüntelen, odaadó imádattal fordulnak (*leitourgika pneumata*), ugyanakkor „szolgálatot” (*diakonia*) végeznek az üdvözülendőkért is, ezért fontos kapcsolatot képeznek a menny és a föld között.

2:1-4

1. **Annakokáért annál is inkább szükséges nekünk odafigyelnünk a hallottakra, hogy valaha el ne sodródjunk a cél mellett.**
2. **Mert ha az angyaloktól hirdetett beszéd biztos volt és minden bűn és engedetlenség elvette igazságos büntetését:**
3. **Mimódon menekedünk meg mi, hogyha nem törődünk ily nagy szabadítással, amelyet, miután kezdetben hirdetett az Úr, azok, akik hallották, megerősítettek számunkra?**
4. **Velük együtt bizonyosságot tesz arról Isten is, jelekkel meg csodákkal és sokféle erővel s a Szentlélek adományaival az Ő akarata szerint.**

Az előző fejezet fejtegetésének gyakorlati vonatkozása: az elmondottak tudatában különösen fontos, hogy komolyan vegyük a Jézus által közvetített isteni kijelentéseket, mert egyébként „elsodródunk a cél mellett” (*pararreio*), mint a hajó, amely a kikötő mellett elhaladva a pusztulásba rohan, ennek megelőzése csak a hallottakra való teljes odafigyeléssel (*proszekho*) lehetséges.

Nyomatékos figyelmeztetés: Az angyalok által az Ószövetségben kihirdetett törvények áthágása is Isten büntetését vonta maga után, a Krisztus által hirdetett üzenet semmibevétele azonban még súlyosabb következménnyel jár, mert ez a szabadulás végső lehetőségének elutasítását jelenti, a legnagyobb veszély, az, ha közönyösen fogadjuk.

Az üdvösség folyamatos esemény, Isten az igehirdetés révén valósítja meg, az emberi eszközök csak megerősítik, ugyanakkor ők is fontosak, mert az igehirdetés eredményességének záloga ugyan maga az Ige, de Isten csak a cselekvő embereket tudja „jelekkel, csodákkal és a Szentlélekben való részesítéssel” támogatni.

Jézus mint Emberfia, szenvedése és főpapságának erkölcsi alapja

2:5-9

5. **Mert nem angyaloknak vetette alá az eljövendő földkerekséget, amelyről szólunk.**
6. **Sőt bizonyosságot tett valahol valaki, mondván: „Micsoda az ember, hogy megemlékezel róla, avagy az embernek fia, hogy gondod van reá?”**
7. **Kisebbé tetted őt rövid időre az angyaloknál, dicsőséggel és tisztességgel koronáztad meg őt, és úrrá tetted őt kezeid munkáin,**
8. **Mindent lábai alá vetettél.” Mert azzal, hogy néki mindent alávetett, semmi sem maradt, amit ne vetett volna alá: de most még nem látjuk, hogy mindent alávetett néki.**
9. **Azt azonban látjuk, hogy Jézus, aki a halál elszenvedéséért dicsőség és tisztesség koronáját nyerte, kevés időre kisebbé lett az angyaloknál, hogy Isten kegyelméből mindenkiért megízlelje a halált.**

Miután az apostol kifejtette és alátámasztotta a Jézusra mint Isten Fiára vonatkozó tanítást, új gondolatmentet kezd el: Jézusról mint az Emberfiáról szól.

Hivatkozás Zsolt. 8:5-7-re: ez az igeszakasz eredetileg az ember istentől nyert magasztos rendeltetéséről és méltóságáról szól. Hogyan lehetséges, hogy az apostol Krisztusra vonatkoztatja? A zsoltárige az ember eredeti életcéljáról szól, amit a bűnessel eljátszott, és Jézusnak mint második Ádámnak kell azt helyreállítania (vö. Róm. 5:14 kk.). Ami az embernek felmagasztalás

(kevéssel kisebb Istennél), az Jézus esetében megalázkodás, hiszen ő Isten Fia, maga is isteni személy. Az ember az Istentől kapott kiváltságokkal nem élt helyesen („úrrá tetted őt kezeid munkáin, mindent lábai alá vetettél”), ezért a hatalom megtört, és Jézus megalázkodására volt szükség, hogy helyreálljon. A zsoltaírig Jézusra vonatkoztatása tehát nem önkényes, hanem abból a tényből adódik, hogy Isten előtt ő volt az ember helyettese, nemcsak helyettes áldozati halála által, hanem büntelen földi életében is, ezért megkapta azt a hatalmat a világ fölött, ami az embernek is osztályrésze lett volna, de ő eljátszotta azt. Jézus ugyanakkor társuralkodóként visszaemeli az embert eredeti helyére.

A kijelentés két része közül Jézusra vonatkoztatva csak az első rész teljesült feltámadása után („úrrá tetted őt kezeid munkáin”), a második rész („mindent lábai alá vetettél”) csak második eljövetelekor fog teljesülni. A lényeg azonban az, hogy Jézus az emberért és az ember helyett „megízlelte a halált”, „Isten kegyelméből”, azaz isten kegyelmi tervének részeként, amivel utat nyitott az embernek arra, hogy Jézus nyomdokain haladva elfoglalhassa korábbi helyét.

A 8/b-9. vers helyes fordítása: „Most azonban még nem látjuk azt, hogy mindent alávetett neki. Azt azonban látjuk, hogy Jézus, aki a halál elszenvedéséért dicsőség és tisztesség koronáját nyerte, rövid időre kisebbé tétetett az angyaloknál, hogy Isten kegyelméből mindenkiért megízlelje a halált.” A „halál megízlelése” és ennek nyomán a „megkoronázás” az az erőforrás, ami reménységet és kitartást ad minden embernek, amíg Isten mindent „Jézus lábai alá vet”. Krisztus jelenleg is a világ teljhatalmú Ura, és ilyen minőségében lehet most is Hozzá fordulni, jóllehet uralma csak második eljövetelekor válik mindenki számára nyilvánvalóvá.

A „mindenkiért” egyszerre fejezi ki, hogy az összes emberért, ugyanakkor mindenki helyett személyesen is.

2:10-18

10. **Mert úgy illett ahhoz, akiért és aki által lett minden, aki sok fiat juttat dicsőségre, hogy az ő szabadításuk fejedelmét szenvedések által tegye tökéletessé.**
11. **Mert a megszentelő és a megszenteltek egytől valók mindnyájan, s ennél fogva nem szégyelli, hogy őket testvéreinek hívja,**
12. **Mondván: Hirdetem a te nevedet az én testvéreimnek, a gyülekezet közepette dicsőretet mondok néked.**
13. **És ismét: Bizalmamat öbelé vetem; és ismét: Ímhol vagyok én és a gyermekek, akiket Isten nékem adott.**
14. **Mivel tehát a gyermekek testből és vér részesei, ő is hasonlóképpen részesévé lett ugyanennek, hogy a halál által lefegyverezze azt, akinek hatalma van a halálon, tudniillik az ördögöt,**
15. **És felszabadítsa azokat, akik a haláltól való félelem miatt teljes életükben rabok valának.**
16. **Mert nyilván nem angyalokét vette magára, hanem Ábrahám magváét vette magára.**
17. **Annakokáért teljes egészében hasonlatossá kellett válnia a testvérekhez, hogy könyörülő és hú főpap legyen Isten előtt állva, hogy elfedezze a nép bűneit.**
18. **Mert mivel ő maga is elszenvedte a kísértéseket, segíthet azokon, akik kísértést szenvednek.**

A gondolatmenet folytatása, Jézus áldozati halála és földi szenvedése céljának kifejtése.

„Mert úgy illett ahhoz...” – Jézus szenvedése kifejezetten az Atya akarata volt, mivel ebben mutatkozott meg igazán emberi mivolta, és ezáltal tudott tökéletes engedelmisséget tanúsítani az Atya iránt mindenkor. Szenvetésével egyrészt hasonlóvá vált az emberhez, ugyanakkor ezen

túlmenően a szenvedésben tanúsított engedelmsége révén élt büntelen életet, győzte le a halált, és támadt fel újra Isten Fiaként.

„...sok fiat juttat dicsőségre...” – Jézus szenvedése nyitotta meg az utat ahhoz, hogy az ember is Jézuséhoz hasonló dicsőséget nyerjen, mivel az Atya az embereket is „fiainak” tekinti.

„Mert a megszentelő és a megszenteltek egytől valók mindnyájan” – A *hagiazó* egyszerre jelent Isten szolgálatára való elkülönítést, illetve erre való alkalmassá tételt (a bűnöktől való megtisztulás által). Krisztus és a megszenteltek között szoros kapcsolat áll fenn, mivel „egytől” valók. Ez a szó egyaránt utal Istenre és Ádámra, mivel Jézus Ádám magvának természetét vette magára, ugyanakkor az ember „Isten képére és hasonlatosságára” teremtett. A lényeg az, hogy Jézus azért nem szégyelli „testvéreinek” hívni a megszentelteket, mert isteni származása és emberi léte révén is hozzájuk kapcsolódik, felvállalja őket bűnös voltuk ellenére is, arra tekint tehát, ami összekapcsol, és a megalázkodást és a szenvedést is önszántából, a „testvériség” megerősítéseként vállalta föl. Isten Fiaként a megszentelődésünket munkálja, Emberfiaként pedig az emberekhez hasonlóvá válással és az Istenbe vetett bizalom gyakorlásával bizonyította be szeretetét. Ezen túlmenően azonban fel is vállalja az Atya előtt az emberekkel való közösséget. A fentieket fejezi ki az Ószövetségből idézett három ige: Zsolt. 22:23, Ésa. 8:17, 18.

„Mivel a gyermekek test és vér részesei...” – ismét hangsúlyt nyer Jézus közössége az emberekkel, azáltal, hogy Ő is „velük együtt részesedett” a bűnre hajló természet okozta szenvedésből (erre utal a *haimatos kai sarkos*, „testből és vérből”), egyúttal viszont áldozati halála nem pusztán egy ember halála, hiszen kozmikus jelentősége van, ezáltal „fosztja meg hatalmától” Sátánt (helyesebb így fordítani a *katargeó* igét). Ezzel a halál hatalmát is megtöri, megszabadítva az embereket attól, hogy állandóan a haláltól félve éljenek, hiszen bebizonyítja, hogy Isten szabadító hatalma hathatósabb, mint a bűn és a halál hatalma (vö. Róm. 5:15-19), mely mögött Sátán áll.

„Mert nem angyalokét vette fel...” – ez a vers kétféleképpen fordítható, attól függően, hogyan fordítjuk az epilambanomai igét (amely itt birtokos esetet vonz):

- „Nem angyalokat ragad (emel) magához, hanem Ábrahám magvát ragadja (emeli) magához”
- „Nem angyalokét veszi magára, hanem Ábrahám magváét veszi magára”.

A kommentátorok általában az első értelmezést alkalmazzák (azt hangsúlyozzák, hogy Jézus nem angyalokért, hanem emberekért vállalta a megalázkodást), de ha megfigyeljük a szövegkörnyezetet (különösen a soron következő verset, illetve a „testre és vérré” való utalást), az „angyalok” és az „Ábrahám magva” szembeállítás arra utal, hogy Jézus nem angyalokhoz, hanem Ábrahám magvához, vagyis azokhoz lett hasonló, akik hit által élnek, mégpedig teljes egészében, így külsőleg is. Ezért a második értelmezés helyénvalóbb, kiegészítve a „természet” szóval: „Nem angyalok természetét, hanem Ábrahám magvának természetét veszi magára” (így szerepel ez az ige az angol King James fordításban is). Megerősítést nyer tehát, hogy Jézus emberi természetben jelent meg.

„Azért mindenben hasonlóvá kellett válnia az atyafiakhoz...” – ismét hangsúlyt nyer a teljes hasonlóság, de ezúttal eltérő megokolással: Jézusnak nem csupán a halál elszenvedéséért kellett „test és vér” részesévé lennie, hanem azért is, hogy „könyörülő és hű főpap” lehessen, vagyis az embert úgy képviselhesse Isten előtt, hogy maga is megtapasztalta a kísértést és ezért együtt tudjon érezni azokkal, akik szenvednek a kísértésektől. A bűnök elrendezése érdekében is szükség van erre, mivel közbenjáró is csak az lehet, aki mintegy „belülről” ismeri a kísértés hatalmát, és ennek ellenére legyőzte azt. Végezetül csak így segíthet azokon, akik a kísértést elszenvedik, de ez a segítség teljes körű és hatékony, mivel amint később elhangzik, „mindenben” megkísértetett Jézus is, hasonlóan az emberhez. Fontos figyelmeztetés is szerepel ebben az igében, mintegy elrejtve a „sorok között”: Jézus tevélegesen csak azokon tud segíteni, akik „szenvednek” a kísértésektől, nem azokon, akik minden ellenállás nélkül engednek nekik, noha nyilván az ő megszólításukon és bűnnel való szembefordulásukon is fáradozik (vö. kijelentését a Szentlélek munkájáról Ján. 3:5-8-ban), és az ígéret feltételesen vonatkozik rájuk is. Ezért beszélt az apostol korábban „Ábrahám

magváról”: Jézus testtelétele azok számára jelent elsősorban ígéretet, akik már hitre jutottak, és átestek azon a tapasztalaton, amiről Pál Róm. 7. fejezetében beszél, vagyis akik szándékuk szerint már Istennek szeretnének szolgálni, de tapasztalniuk kell a bűnre hajló természet visszahúzó erejét. Ők meríthetnek igazán erőt abból, hogy Jézus kísértést szenvedett, de az Atyában való hit és a tökéletes engedelmesség által legyőzte azt.

Jézus mint apostol, ennek gyakorlati következményei

3:1-6

- 1. Ezért tehát, szent testvéreim, mennyei elhívás részesei, figyeljete a mi hitvallásunk apostolára és főpapjára, Krisztus Jézusra,**
- 2. Aki hú ahhoz, aki őt rendelte, mint Mózes is az ő egész házában.**
- 3. Mert ő nagyobb dicsőségre méltó, mint Mózes, hiszen a ház építőjének nagyobb a tisztessége, mint a háznak.**
- 4. Mert minden háznak van építője, de Isten az, aki mindent elkészített.**
- 5. Mózes is hú volt ugyan az ő egész házában, mint szolgálattevő, azoknak bizonyosságára, amiket hirdetni fognak,**
- 6. Krisztus ellenben mint Fiú a maga háza felett, akinek háza mi vagyunk, ha a bizodalmat és a reménységben való örvendezést mindvégig szilárdan megőrizzük.**

A 3. fejezettől váltás történik a gondolatmenetben, az „ezért” szó ugyanakkor jelzi, hogy az apostol a korábbi szakaszok gondolatmenetéhez kapcsolódik valamiképpen. Az első versből az is kiderül, hogyan: a hallgatóságot arra szólítja fel, hogy mint „szentek” (azaz Isten szolgálatára elkülönítettek), és „mennyei elhívás részesei” (vagyis akiket Isten személyesen szólított meg), „figyeljenek” Jézusra, aki apostol és főpap egyben. Jézusról mint apostolról, azaz Isten küldöttjéről csak Zsid. 3:1 beszél. Kétségtől azért jogosult ez a megjelölés, mert Jézus sokrétű szolgálatát (igehirdetés, gyógyítás, általánosságban Isten cselekedeteinek a megvalósítása) az apostoli tisztség érzékelteti leghívebben. Jézus azonban mindenképpen nagyobb az apostoloknál, hiszen apostolsága mellett főpap is, azaz egyesíti az Ó- és Újszövetség legfontosabb tisztségeit. A továbbiakban a szerző az apostolságról beszél, a főpapi szolgálatról 4:14-től lesz szó.

A 2. versből az apostol az 1. fejezet ószövetségi hivatkozásaihoz hasonlóan újabb ószövetségi párhuzammal érzékelteti Jézus személyének jelentőségét: Mózesre hivatkozik, akiről Isten maga jelentette ki, hogy „nem támadt nála nagyobb próféta”. Az ószövetségi gondolkodásmód hatása alatt álló emberben joggal merülhetett föl a kérdés: Vajon Jézus még Mózesnél is nagyobb? Az apostol erre egyértelmű igennel válaszol. Mózes a „házon”, vagyis az ószövetségi áldozati rendszeren belül csak „szolga” volt, mintegy a ház „tartozéka”, aki tanúságot tett arról, amit Isten később kívánt teljes egészében kinyilatkoztatni (a megváltás tervéről, melyre az áldozati rendszer utalt). Ezt a szolgálatot teljes hűséggel látta el. A „ház” kifejezést nem csupán az áldozati rendszerre, hanem a hívő népre is lehet érteni, ilyen értelemben is igaz, hogy Mózes „hú volt az ő egész házában”. Krisztus ellenben a ház építője, mintegy „tulajdonosa”, ez a megnevezés érzékelteti, hogy „nagyobb tiszteletre méltó”, hiszen a megváltási terv igazságainak előképeként ő rendelte el a teljes áldozati rendszert. De az apostol ennél is tovább megy: a hallgatóságot „Krisztus házának” nevezi, ha teljesítik azt a feltételt, ami magát Krisztust is jellemezte földi élete során: megőrzik az Istenbe vetett bizodalmat és reménységet. Ezt nem fejtegeti bővebben, hanem egy újabb ószövetségi példával érzékelteti, hogy mire is gondol.

3:7-19

7. **Annakokáért amint a Szentlélek mondja: „Ma, ha az ő szavát halljátok,**
8. **Meg ne keményítsétek szíveteket, mint a megkeseredéskor, a kísértés napján a pusztában,**
9. **Ahol a ti atyáitok megpróbáltak és megkísértettek engem, és látták az én cselekedeteimet negyven esztendeig.**
10. **Azért megharagudtam arra a nemzetségre és mondám: folyton tévelyegnek szívükben; ők pedig nem ismerték meg az én utaimat.**
11. **Úgy, hogy megesküdtem haragomban: nem fognak bemenni az én nyugodalmamba.”**
12. **Vigyázzatok, testvéreim, hogy valaha ne legyen bármelyikötöknek hitetlen, gonosz szíve, hogy az élő Istentől elszakadjon;**
13. **Hanem intsétek egymást minden egyes napon, míg tart a „ma”, hogy egyikötöket se keményítse meg a bűn csalárdsága:**
14. **- mert részeseivé lettünk Krisztusnak, ha az elkezdett bizodalmat mindvégig erősen megőrizzük -**
15. **amint megmondatott: Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveiteket, mint az elkeseredéskor.**
16. **Mert kik keseredtek meg, mikor ezt hallották? Nemde mindazok, akik Mózes által kijöttek Egyiptomból?**
17. **Kikre haragudott pedig meg negyven esztendeig? avagy nem a vétkezőkre, akiknek holtteste elhullottak a pusztában?**
18. **Kiknek esküdött pedig meg, hogy nem mennek be az ő nyugodalmába, ha nem az engedetleneknek?**
19. **Látjuk is, hogy nem mehettek be hitelenség miatt.**

Az Ószövetségből idézett ige ezúttal Zsolt. 95:7-11. Ez az ige a pusztai vándorlás során bekövetkezett, a Kánaán földjére való bevonulás negyven évre való elhalasztását eredményező eseményre utal vissza (IV. Móz. 13-14. fejj.), közelebbről annak egy mozzanatát nagyítja ki és köti a zsoltár hallgatóinak lelkére. Mi is volt a végzetes következményekkel járó „istenkísértés” kiváltó oka? Az, hogy a pusztában vándorló nép látta ugyan Isten cselekedeteit, de ennek ellenére „megkeseredtek” a Kánaánba történő tervezett bevonulás előtt, a szívükben lévő hitelenség és földies gondolkodás miatt. A zsoltárige a megkeseredés tényét és ennek szintén „keserű” következményét emeli ki: Isten „megharagudott” az ellenszegülő népre, akik magatartásukkal valójában önmagukat tették alkalmatlanná a föld birtokbavételére, hiszen végül már egyenesen Egyiptomba akartak visszatérni, ez világosan tükrözte, hogy a szolgaságot is szívesebben választották volna, mint az Istennek való engedelmséget. Éppen ezért hangsúlyos figyelmeztetés szól a mindenkori hallgatókhoz: „Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek szíveteket, mint a megkeseredéskor, a kísértés ama napján a pusztában”. Vagyis Isten mindenkihez szól, hasonlóan a pusztában vándorló izraelitákhoz, de nagyon is valós lehetőség, hogy ez a hívás az emberi szív keménysége miatt hatástalan maradjon (lásd erre vonatkozóan Jézusnak a magvetőről szóló példázatát).

A zsoltárban szereplő felszólítás lényege: A szív megkeményítése helyett „ma”, azaz haladéktalanul engedelmeskedjétek Isten szavának. Az apostol is a „hitetlen és gonosz szív” veszélyeit emeli ki, amely az embert természeténél fogva az Istentől való elszakadásra készíti. Ennek ellenszere az egymásra való odafigyelés, az intés formájában történő figyelmeztetés, amivel az apostol a gyülekezet tagjainak egymás iránti felelősségét hangsúlyozza. Különösen szükséges ez a „bűn csalárdsága” miatt, ami könnyen összezavarhatja az ember gondolkodását, rendkívüli módon megnehezítve a megtérést (vö. Jer. 17:9). A keresztény közösség egyik fő feladata és rendeltetése ennek megakadályozása az éber odafigyelés és szükség esetén az intés által, mégpedig „amíg tart a ma”. Ez utóbbi kifejezés nem elsősorban a kegyelemidő véges voltára utal (bár részben erre is), hanem inkább arra, hogy az ember nem halogathatja a végtelenségig az engedelmséget, mert így

egy idő után maga válik alkalmatlanná az isteni beszéd befogadására. Az intésen kívül egy személyes megfontolás is serkentheti az embert arra, hogy a szív megkeményedésével felvegye a harcot. Ez nem más, mint a „Krisztusban való részesedés” (gör. *metokhosz* = „aki elnyer vmit vagy részesedik vmiben”), más szóval Krisztus jellemének elnyerése a vele való közösség által. E hallatlan ígéret magvalósulásának is egyetlen módja az engedelmesség „megtartása”, hiszen Krisztus földi életében is ez tette lehetővé az Atyával való élő kapcsolatot.

A 3. fejezet végén az apostol külön is kihangsúlyozza a pusztában vándorló zsidók negatív példájának következményeit: az Egyiptomból kijött zsidók „megkeményítették” szívüket, annak ellenére hogy maga Isten szólt hozzájuk; ennek következtében Isten „megharagudott” rájuk, azaz keményszívűségük jogos következményeként engedte őket meghalni a pusztában, a negyven éves vándorlás során; továbbá „megesküdött”, hogy „nem mennek be az ő nyugodalmába”: az eskü Isten megváltoztathatatlan szándékát jelképezi, ami szintén arra utalt, hogy a hitetlenkedők saját hibájukból véglegesen megpecsételték sorsukat.

4:1-11

1. **Óvakodjunk tehát, hogy mivel megvan az ő nyugodalmába való bemenetel ígérete, nehogy olybá tűnjön, mintha valakinek közületek fogyatkozása lenne.**
2. **Mert nekünk is hirdették az evangéliumot, mint nekik: de nem használt nekik a hallott beszéd, mivel nem párosították hittel azok, akik hallották.**
3. **Mert mi, akik hiszünk, bemegyünk a nyugodalomba, ahogyan megmondotta: „Amint megesküdtem az én haragomban, nem fognak bemenni az én nyugodalmamba”; noha munkái a világ megalapításától kezdve készen voltak.**
4. **Mert valahol a hetedik napról így szólott: „És megnyugovék Isten a hetedik napon minden munkájától”.**
5. **Itt pedig ismét: „Nem mennek be az én nyugodalmamba.”**
6. **Mivel azért fennáll az, hogy némelyek bemennek abba, és akiknek először hirdették az evangéliumot, nem mentek be engedetlenség miatt:**
7. **Ismét elrendel egy napot: „Ma” - szól Dávid által annyi idő múltán, a mint előbb elmondtuk – „ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveiteket.”**
8. **Mert ha őket Józsué nyugodalomba helyezte volna, nem szólna ezek után más napról.**
9. **Azért hátravan még a szombati nyugalom Isten népe számára.**
10. **Mert aki bemegy az ő nyugodalmába, az maga is megnyugodott munkáitól, amint Isten is a magáétól.**
11. **Igyekezzünk tehát bemenni abba a nyugodalomba, nehogy valaki ugyanerre a hitetlenségre mutasson példát.**

A 4. fejezet első fele a „nyugodalom” (*katapauszisz*) szóhoz kapcsolódik. Fontos ugyanis világosan látni, mit jelent az „Isten nyugodalma” kifejezés, mely a zoltárban szerepel. Az apostol a zoltárigéből azt emeli ki, amit az a „sorok között” tartalmaz, ti. hogy a nyugodalomba való bemenetel a negatív megfogalmazás ellenére is „ígéret”, melynek a hitbeli engedelmesség a feltétele. Hogy ez nem következett be, annak az az oka, hogy a hallgatók nem párosították személyes hittel a hallottakat. Újabb figyelmeztetés ez arra nézve, hogy Isten ígéreteinek és terveinek beteljesedése a kinyilatkoztatáson túlmenően azon is múlik, hogy azok, akiknek szól, képesek-e azt hittel fogadni, és eszerint cselekedni, vagy pedig a vándorló izraelitákhoz hasonlóan megkeményítik a szívüket. Ez a veszély nem csupán a pusztai vándorlás korára korlátozódik, ma is fennáll.

A továbbiakban a „nyugodalom” szó részletes értelmezése következik. Maga a görög szó

„megpihenést”, illetve a „nyugalom helyét” jelenti. Az apostol három vonatkozását emeli ki az „Isten nyugalma” kifejezésnek, melyek szoros összefüggésben állnak egymással:

- A „nyugalom” utal Isten megpihenésére a hetedik napon, a föld teremtését követően (4. vers).
- Ezen túlmenően utal a Kánaán elfoglalását követő „megnyugvásra”, melybe Isten helyezte a földet birtokba vevő izraelitákat (6-8. vers).
- Végezetül utal a megváltottak földi életét lezáró „megnyugvásra”, azaz magára az örök élet elnyerésére (9-11. vers).

A háromfajta „nyugalom” az köti össze, hogy minden esetben szorosan kapcsolódik Isten személyéhez, és minden esetben egy adott folyamat teljességre jutását jelzi: a hetedik nap esetében a világ teremtését, Kánaán elfoglalása esetében Izrael Egyiptomból történő megszabadítását, az örök életre jutás esetében pedig a személyes megváltását. Az utóbbi két esetben természetesen az ember aktív együttműködésére is szükség van. A pusztában vándorló nép nem tudott eljutni erre a nyugalomra, noha pontosan ismerték Isten szándékát, és azt is, hogy hatalma van ennek megvalósítására. Az egyetlen, de döntő akadály hitetlenségük és engedetlenségük volt. Ugyanakkor a Kánaánba való bevonulás nem volt egyenlő a végső nyugalomba helyezéssel, hiszen évszázadokkal később Dávid „más napról” beszél, azaz más összefüggésben említi „Isten nyugalomát”: ez nem más, mint az engedelmes ráhagyatkozásból eredő megnyugvás, aminek végső eredménye a személyes megváltás célba jutása, ennek feltétele pedig a „ma”, vagyis azonnal, késedelem nélkül tanúsított engedelmesség. Ennek a hátterén érthető meg az „Igyekezünk tehát bemenni abba a nyugalomba” felszólítás is. Az ember tudatos engedelmsége és az abból következő békeség már itt a földön is „előíze” az örök életben bekövetkező nyugalomnak. Az apostol a „nyugalom” váltófogalmaként a 9. versben a „szabbatiszmosz”, azaz „szombati nyugalom” szót használja a végső megnyugvásra vonatkozóan, kifejezve ezzel azt, hogy a hetedik napi szombat mellett, hogy a teremtés emlékünnepe, előremutat az örök életben megvalósuló „nyugalomra” is. Ez ugyan még „hátravan” (*apoleipetai*, ld. 4:14), de az Istennek való engedelmség gyakorlása révén biztos reménységgé válik az ember életében. Az igehelyből burkoltan kiderül, hogy a szombatünneplés mint isteni rendelkezés továbbra is fennáll, hiszen ellenkező esetben az apostol nem hivatkozna rá, mint ami egy magasabbrendű jövőbeni esemény előképét jelenti.

4:12-13

12. Mert Isten beszéde élő és hatékony, élesebb minden kétélű fegyvernél, és áthatol a szíven és lelken, szétválasztja az ízeket és a velőket, és megítéli a gondolatokat és a szívnek szándékait.

13. És nincsen oly teremtmény, aki rejtve lenne előtte, sőt mindenki meztelen és leplezetlen annak szemei előtt, akiről mi beszélünk.

A 4:12-13 versek a 3:7-ben kezdődő gondolatmenetet zárják le, kiemelve Isten szavának hatalmát. A 12. vers a következőket mondja el Isten szaváról:

„élő” – vagyis képes arra, hogy életet eredményezzen, nem pusztán holt kijelentés. Istentől származik, tehát ugyanolyan életadó hatalommal bír, mint maga Isten.

„hatékony” (helyesbített fordítás, az *energész* kifejezés valamely cél eléréséhez szükséges hatalmat is jelölhet) – az előző jelzőből következik, Isten mindenhatóságát tükrözi, Isten szavának kinyilatkoztatása által képes megvalósítani az emberrel kapcsolatos terveit, hiszen a földi ember számára szintől színre nem látható. Szavában és annak kihatásában is tükröződik ugyanakkor végtelen hatalma.

„élesebb minden kétélű fegyvernél” – az a jellemzés Ef. 6. fejezetén alapul, ahol az apostol Isten beszédét a „Lélek kardjának” nevezi. Itt azonban arról beszél, hogy nemcsak Sátán ellen hatékony

ez a kard, hanem elsősorban arra szolgál, hogy az ember „gondolatait és szívének indulatait” ítélje meg, mint ahogy a mészáros kése is képes szétválasztani az állat testének egyes alkotórészeit. Az „ízeknek és velőknek megoszlása” utalhat az áldozati rendszerre is, ahol az állat húsról minden esetben le kellett választani a zsíros részt, és ezt kellett elfüstölögtetni, a bűn jelképeként.

A 13. vers Isten szavának hatalmát Isten „mindent látó” voltaival hozza összefüggésbe. Az ember teljesen meztelen, sőt kiszolgáltatott (*tetrakheliszenosz* = az áldozati állat nyakának hátravetésére utal) Isten előtt, teljesen az Ő hatalmára van utalva (az utóbbi szóban az is benne foglaltatik, hogy „nem menekülhet”). Éppen ezért is fölösleges mindenfajta ellenszegülés Istennek, hiszen ezzel az ember csak önmagát csapja be. Isten ugyanakkor az ember kiszolgáltatottságát használja fel pozitív módon, akarata elvégzésére.